

Izobraževalni program za odrasle



Odkrivajmo moč narave

Razvoj znanja in spretnosti o okolju in trajnostnosti

2024

Odkrivajmo moč narave

Razvoj znanja in spretnosti o okolju in trajnostnosti

Izobraževalni program za odrasle

Pripravljalci oz. načrtovalci programa: dr. Nevenka Bogataj, Mihaela Anclin, Patricija Rejec, Dragica Glažar, Boris Knez, Dijana Čataković, Katarina Žemlja, Nastja Lozar, Sanda Jerman, Mira Jakupaj

Recenzenta: Domen Uršič, prof. slovenščine in sociologije, dr. Tanja Možina

Jezikovni pregled: nelektorirano besedilo

Izdal: Andragoški center Slovenije, Ljubljana

Zanj: dr. Nataša Potočnik

Leto izdaje: 2024

Naročnik: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje

Elektronska izdaja:

<https://www.acs.si/digitalna-bralnica/odkrivajmo-moc-narave-razvoj-znanja-in-spretnosti-o-okolju-in-trajnostnosti/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 184811779](#)

ISBN 978-961-7116-57-1 (PDF)

Vsebina

| | | |
|-----|--|----|
| 1 | Ime programa..... | 4 |
| 2 | Namen programa | 4 |
| 3 | Ciljna skupina | 7 |
| 4 | Cilji programa | 8 |
| 5 | Katalog znanja oziroma vsebina programa | 9 |
| 5.1 | Struktura in vsebinska zasnova programa | 9 |
| 5.2 | Katalog znanja | 10 |
| 6 | Trajanje programa..... | 24 |
| 7 | Izpitni katalog oziroma drugi načini preverjanja znanja | 24 |
| 8 | Pogoji za vključitev | 24 |
| 9 | Pogoji za napredovanje in dokončanje | 24 |
| 10 | Organizacija izobraževanja..... | 25 |
| 11 | Znanje in usposobljenost strokovnih delavcev - izvajalcev programa | 28 |
| 12 | Potrdilo o usposabljanju oz. listina | 30 |
| | PRILOGA 1: Evalvacija programa in evalvacija izvedbe programa | 31 |
| | PRILOGA 2a: Viri..... | 32 |
| | PRILOGA 2b: Priporočeni viri za posamezne vsebinske sklope..... | 34 |

1 Ime programa

Ime programa je *Odkrivajmo moč narave: Razvoj znanj in spretnosti o okolju in trajnostnosti*. V nadaljevanju uporabljamo skrajšano ime *Odkrivajmo moč narave*.

Program *Odkrivajmo moč narave* je javnoveljavni izobraževalni program za izboljšanje splošne izobraženosti (ZIO-1, 16. člen), po katerem se ne pridobi javnoveljavna izobrazba. Program je strukturiran v vsebinske sklope, s svojim imenom pa udeleženca nagovarja z informacijo, o čem si bo pridobil znanja in spretnosti ter ga aktivira za odkrivanje neznanega.

2 Namen programa

Namenov programa je več. Program je primarno namenjen:

- odzivanju na aktualne potrebe na ravni posameznika in njegovega organiziranega konteksta (npr. državnih ali lokalnih institucij),
- zapolnjevanju vrzeli v dosednji ponudbi za odrasle,
- uresničevanju nacionalnih in mednarodnih ciljev izobraževanja odraslih na področjih varovanja narave in okolja ter vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR),
- izboljšanju splošne izobraženosti na naslovnih področjih.

Sekundarni nameni programa so:

- vzpostavitev podlage/ izhodišča za povezovanje z drugimi izobraževalnimi programi,
- nadgradnja izkušenj z naravo, okoljem in načeli trajnosti,
- postopno uvajanje pozitivnih sprememb v svoje osebno, službeno/ delovno življenje in delovanje v lokalnem in institucionalnem kontekstu,
- okrepiti učenje na prostem ter ravnatežje med teorijo in prakso za kakovostno medgeneracijsko povezovanje in učno sodelovanje.

Področje programa

Podnebne spremembe, upadanje biotske pestrosti, izgubljanje prostora zaradi gradnje mest in fizične infrastrukture vpliva na ljudi že od 70-ih let 20. stoletja dalje. Kot odziv se je razvila okoljevarstvena stroka in institucije, mednarodne (npr. UNEP, GreenPeace, UNCED, IPCC) in nacionalne, kjer se z okoljem trenutno ukvarjata dve ministrstvi (MOPE, MNVP), posredno pa naravo kot vir naslavlja tudi MKGP. Financiranje okoljevarstva in upravljanja z okoljskimi vrednotami se je diverzificiralo: zagotavljajo ga proračun, različni skladi npr. v EU Care4Climate, v Sloveniji (Gozdni sklad, Podnebni sklad itd.) pa tudi zasebniki. Pogostost vremenskih ekstremov (vročinski valovi, suše, ekstremen žled in kratki močni nalivi) se povečuje, tudi v Sloveniji. Vpliva na vse, neglede na sektor, tip lastništva zemljišč ali socio-ekonomsko kategorijo posameznika. Posledice so večplastne: tudi v Sloveniji imamo žrtve (npr. Železniki, Kamnik) in močno poškodovano infrastrukturo. Hribovita, plazovita in z vodotoki bogata krajina je na ekstremne vremenske pojave vseh vrst občutljiva. Pred posledicami nas varujejo pretekli domišljeni ukrepi (npr. urejanje hudournikov), ogrožajo pa posegi, ki niso upoštevali možnih posledic pojavov (npr. pozidava poplavnih območij). Dolgoročno razmišljanje in ravnanje, na primer upoštevanje dediščine ali obstoječih naravoslovnih podatkov sta torej pomembna in element trajnostnosti (Konceptualizacija, 2023). Teoretska podlaga programa je razširjena s pedagoških teorij na koncept socio-ekološkega sistema (Ostrom, 2009) kot prepleta narave in družbe in kompleksnost ekoloških sistemov (Odum, 1970), v katerih sprememba dela sistema vpliva na celoto. To celoto je mogoče usmerjati, izobraževanje pa je eden od (možnih) vplivnih dejavnikov nanjo. Program je odziv na dejstvo, da današnje pretežno ne-agrarno delo spodbuja življenjski stil posameznika, skupnosti in

družbe, ki ni povezan z naravnim okoljem. Izgubljam skozi stoletja zbrana znanja in spretnosti pa tudi pozornost za prostor in njegovo lokalno, regionalno in nacionalno kulturno identiteto. Vsebinski sklopi, ki program tvorijo, zato spodbujajo učenje na prostem, skupinsko delo, ki vključuje bralne, računske in digitalne spretnosti. Ob izvedbi so med seboj povezani, smiselno stopnjevani in umeščeni v konkreten prostor glede na konkretne potrebe odraslih udeležencev¹.

Konceptualizacija programa - pravne podlage, razvoj in vsebine

Program *Odkrivajmo moč narave* sodi v prvo prednostno področje v Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022-2030 (v nadaljevanju: ReNPIO 2022-2030), zato ne preseneča, da z njim želimo pridobivati in zviševati raven ključnih zmožnosti za trajnostni življenjski slog, delo in delovanje. Program upošteva in med seboj povezuje okoljski, socialni in ekonomski vidik in jih povezuje s kulturo kot četrtem vidikom trajnosti. Zato ga umeščamo v koncepta vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR) ter okoljskega izobraževanja, ki sta tako nacionalna (npr. Smernice 2007, Konceptualizacija 2023) kot mednarodno sprejeta koncepta (npr. UNESCO 2017, 2022).

Program izhaja iz različnih nacionalnih in mednarodnih dokumentov, pobud, mrež in literature o izobraževanju za trajnostni razvoj (npr. Meje rasti, 1972, 2009, 2022) ter izobraževalne prakse predvsem v Sloveniji. Spodbuja izobraževalne institucije ne le k vsebinski razširitvi svoje ponudbe, ampak tudi k boljšemu razumevanju delovanja naravnih sistemov, h kritičnemu samo-vrednotenju organiziranja svoje dejavnosti npr. organizacije prevoznih zaposlenih in udeležencev, energetske preskrbe (hlajenja in segrevanja) in predvsem k celostni lastni preobrazbi v bolj sonaravno in trajnostno delovanje. Slednje je neposredno in takoj možno z omejevanjem rabe energije, razvojem pravičnosti in sodelovanja ter prizadevanjem za celostnost. Nacionalni in mednarodni dokumenti programe izobraževanja in usposabljanja na področju trajnosti in okolja naravnost terjajo že vsaj desetletje (npr. OZN, 2015). Novejši dokumenti so zrelejši in celoviti, precizno in zaokroženo so predstavljeni v le mesec dni starem nacionalnem dokumentu *Konceptualizacija VITR z umestitvijo podnebnih sprememb* (2023), ki so jo pripravili nacionalni izobraževalni zavodi, tudi Andragoški center Slovenije. V utemeljitvi zato ne predstavljamo splošnih dokumentov kot sta npr. Strategija razvoja Slovenije in Nacionalna strategija varovanja okolja 2020-2030, ampak le za javno-veljavni program ključna ZIO-18 in ReNPIO 2022-2030. Razlog za to je, da med petimi med seboj enakovrednimi in povezanimi prednostnimi področji izpostavlja splošno neformalno izobraževanje odraslih (4.1) ter »razvoj javno-veljavnih izobraževalnih programov (dalje JVP) za odrasle, po katerih se ne pridobi javno-veljavna izobrazba, in so namenjeni a) zviševanju ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti ter b) *izboljšanju splošne izobraženosti*«. Program je torej skladen z nacionalnimi cilji izobraževanja odraslih na področju narave, okolja in trajnostnega razvoja. Skladen je tudi z globalnimi priporočili (npr.

¹ V nadaljevanju ne uporabljamo pojma kompetence, razen, kjer citiramo vir s tem naslovom. Uporabljamo pojem zmožnosti, ker tako predpisujeta Izhodišča (2020), ZIO (2018) in ReNPIO 2022-2030.

UNESCO 2017, 2022² in druga³) in usmeritvami Evrope, ki je med celinami na tem področju v izrazitem ospredju (npr. Evropski zeleni dogovor, 2019⁴).

Navedeni dokumenti okoljsko dimenzijo razvoja postavljajo v ospredje. To pomeni poudarek na varovanju okolja ter njegovi rabi v okviru nosilnih zmogljivosti oz. možnosti za regeneracijo ekosistemov. Različni ekosistemi so na spremembe različno občutljivi. Gozd kot klimaksni (t.j. visoko razvit) ekosistem je na spremembe najodpornejši. Okolje je ostalim vidikom nadrejeno zato, ker zrak, voda, zemljina in rastje predstavljajo predpogoj obstoja življenja in šele sekundarno tudi njegovo kakovost. Stanje okolja je torej kriterij za doseganje drugih dimenzij razvoja, zato ne preseneča, da izobraževanje za trajnostni razvoj in okoljsko izobraževanje vse bolj obravnavajo tudi slovenski andragogi (npr. Ličen 2022, str. 4-5, Mikulec in Košmerl 2023) ter analize in gradiva soavtorjev programa (Analiza 2023, Letni posvet 2023, Bogataj in Rejec 2023, Bogataj in Krč 2023, Znamenja trajnosti 2023, Krhka ravnotežja 2023), ki ugotavljajo utemeljenost in vlogo izobraževanja o naravi, okolju in trajnostnem razvoju pa tudi njegovo podzastopnost v programski ponudbi izobraževanja odraslih. Odziv na tako stanje in dinamiko ne prezre bralne, računske in digitalne pismenosti, ampak jih smiselno vključuje, kjer je to mogoče. Premislek, »kaj se učimo in kako, katero znanje, spretnosti, stališča in vrednote potrebujemo ter kakšne zglede dajemo« (Konceptualizacija 2023 s. 7) torej izobraževalci odraslih nadgrajujemo s celovitostjo, ki se je razvijala postopno. Izobraževanje odraslih je namreč že oblikovalo in testiralo tri izobraževalne programe: *Temeljno usposabljanje za trajnostni razvoj*, *Razširjeno usposabljanje za trajnostni razvoj* (2009, 2016) (Bogataj 2021), in *Osnove podnebnega izobraževanja odraslih* (OPIO 2023) v okviru projekta *Podnebni cilji v vzgoji in izobraževanju (2022-2023)*⁵. Mreža izvajalcev izobraževanja odraslih je ob tem neodvisno razvila vsebine in orodja predvsem s sredstvi evropskih projektov okoljskega izobraževanja (Bogataj in Rejec 2023). Ti dosežki med seboj niso povezani. Javno-veljavni program *Odkrivajmo moč narave* zato ne zapolnjuje le bele lise na tem področju, ampak nepovezane izkušnje povezuje in ima prvi tudi javno-veljavnost. Poleg tega v izobraževanje odraslih uvaja nove vsebine in pristope (npr. učenje na prostem), da bi prispeval k preobrazbi netrajnostnega modela razvoja k takemu, ki ne bo ogrožal obstoj in blaginje današnjih, še bolj pa prihodnjih generacij. Prispeva k nadaljnjim izobraževalnim naporom, da življenjski slog posameznikov in institucij upošteva tudi varstvo narave oz. njeno samo-obnovitveno sposobnost, se odziva na potrebo po energetske varčnosti ter osredotoča na nematerialne vidike blaginje npr. sodelovanje. Vsebine JVP *Odkrivajmo moč narave* so zato: Voda, Gozd in biološka pestrost, Odpadki, Energija in njeno kroženje, Trajnostna mobilnost in Sodelovalnost. Spremembe okolja kot na primer usihanje biotske pestrosti, postopna rast temperatur, vse večja pogostnost ekstremnih vremenskih pojavov kot so vodne ali vetrne ujme, sušein žled niso predmet programa neposredno, vsekakor pa nanj bistveno vplivajo npr. v obliki posameznih tem. Navedeni vsebinski sklopi namreč vsebujejo različne teme, ki jih med seboj mogočepovezovati in so lahko lokalno različno aktualne. Izvajalec je dolžan vsakemu vsebinskemu sklopu nameniti vsaj minimalen obseg ur, lahko pa obseg stopnjuje in teme torej pogloblja oz. nadgrajuje ter jih približa konkretnim potrebam vsakokratnih udeležencev.

² Kažipot za VITR (vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj), 2022

³ Agenda 2030 (2015) (<https://sustainabledevelopment.un.org/>)

⁴ Evropski zeleni dogovor (EU, 2019) je načrt, kako *doseči podnebno nevtralnost do leta 2050, torej izenačenje proizvodnje in vezave CO₂*. EU bi tako postala prva celina brez izpustov ogljikovega dioksida..

⁵ <https://pcv.si> ; <https://www.acs.si/projekti/domaci/podnebni-cilji-in-vsebine-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>

Komu je program namenjen?

Program je namenjen odraslim, in sicer javnosti. Uporabljajo ga lahko tudi strokovni delavci v izobraževanju odraslih. Njegova izvedba bo spodbujala spremembe na podlagi sprotnega reflektivnega vrednotenja (lastne in institucionalne) vloge v spreminjajočem se okolju (npr. upadanje biotske pestrosti, obsega rodovitne prsti, pozidave prostora, onesnaževanje zraka, vode in prsti, podnebnih sprememb, ...).

3 Ciljna skupina

Ciljna skupina *JVP Odkrivajmo moč narave* so udeleženci, ki želijo pridobiti ali poglobiti znanje z naslovnih področij ter želijo postati odgovorni za pozitivno sooblikovanje družbe z osebnim in skupinskim trajnostnim ravnanjem. Ključni problemi, s katerimi se na področju vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (dalje VITR) srečujejo odrasli v Sloveniji, so:

- Soočanje z dvema tipoma sprememb, na kar nas izobraževanje doslej ni pripravilo: a) ekstremni okoljski pojavi, ki lahko ogrožajo življenje in/ ali imovino, b) postopna degradacija narave npr. zraka v mestih in kotlinah, pomanjkanje vode poleti, velikopovršinsko spremenjeni ekosistemi npr. gozd po žledolomu ali vetrolomu;
- Izgubljanje in neupoštevanje tradicionalnih mikrolokalnih znanj, spretnosti in zgodovinskega spomina v posegih v prostor in reševanju problemov, kadar nastanejo;
- Fragmentacija znanj na osnovnošolski in srednješolski ravni (npr. v biologijo, geografijo, fiziko itd.), zato odrasli okoljskih izzivov ne zaznavajo celovito;
- Fragmentacija odgovornosti v linearno organiziranem modelu proizvodnje, hierarhično organizirani družbi, vključno s kazalci razvoja, ki enostransko poudarjajo družbeni bruto proizvod, ne pa hkrati in v medsebojnem ravnotežju tudi kakovosti medsebojnih odnosov in ohranjenosti naravnih virov, kar konstituira pojem trajnostnosti;
- Medijsko spodbujanje netrajnostnih vzorcev vedenja npr. potrošništva, letalske mobilnosti;
- Organiziranost institucij, ki rešujejo probleme in organizirajo izobraževanje v okviru svojih pristojnosti ter strokovnih in finančnih možnosti oz. sektorjev ne pa glede na kompleksne probleme, ki se celo zaostrejuje (npr. neočiščene struge, ki so naravovarstveno zanimive, ob ekstremnih padavinah pa ne odvedejo vode dovolj hitro in so zato usodne za prebivalstvo);
- Neraziskanost in neodzivnost javnosti, ki jo tvorijo odrasli različnih starosti, izobrazbe, spola, poklica in statusa, ki se pomena trajnostnega življenjskega sloga že zavedajo ali pa ne, ter se torej na vse večjo onesnaženost okolja, usihanje biološke pestrosti in nerešene ter mestoma tudi rastoče napetosti v svetovni in evropski družbi ne odzivajo;
- Nizke ravni bralne in računske pismenosti, ki je potrebna tudi za odziv na okoljska vprašanja in za razvoj trajnostnosti.

Program bo vključeval že ozaveščene pa tudi tiste, ki s temo trajnostnosti še niso imeli stika, vključila bo ranljive, niže formalno izobražene, starejše in druge izobraževalno prikrajšane (npr. priseljene, brezposelne itd.), zlasti živeče na oddaljenem podeželju, kjer je izobraževalna ponudba slabo dostopna. Izključen ne bo nihče, vključevali se bodo lahko tisti, ki so se že ali se še bodo vključevali v druge izobraževalne programe. Ciljna skupina so poleg splošne javnosti tudi strokovni delavci v IO, torej pretežno družboslovci različnih delovnih vlog (načrtovalci, izvajalci, vodstveni delavci itd.), ki želijo razširiti svoje splošno znanje na področju narave, okolja in trajnostnega razvoja.

4 Cilji programa

Temeljni cilj programa je opolnomočenje odraslih za dejavno odzivanje in delovanje na področju okolja in trajnostnosti. Še posebej se program posveča t.i. razvoju tim. zelenih kompetenc (Bianchi idr. 2022).

Program ima naslednjih šest splošnih ciljev:

- sistemsko razumevanje dolgoročnih in soodvisnih procesov v okolju, družbi in gospodarstvu, povezanih s podnebnimi spremembami s poudarkom na prihodnosti in (domačih) primerih dobre prakse trajnostnega ravnanja (zgledi, znamenja);
- spodbujanje udeležencev k skrbi za celovitost, trajnost in skupno dobro (poosebljanje vrednot trajnostnosti);
- spodbujanje samorefleksije in vplivanje na prepričanja;
- dolgoročno razmišljanje/ odločanje vključno z zamišljanjem trajnostnih prihodnost;
- sprožanje sprememb osebnega življenjskega sloga in delovanja delovnega okolja v podjetjih, javnih in nevladnih ter drugih podsistemih družbe (spreminjanje vzorcev) v smer trajnostnosti in vključevanja podnebnih ciljev;
- učenje z vključevanjem digitalne, bralne, pisne in računske pismenosti.

Za opolnomočenje na področju okolja in trajnostnosti so pomembne tudi spretnosti branja in pisanja, računanja ter digitalne spretnosti, na primer za iskanje naravi komplementarnih učnih virov in uporabo z IKT podprtih učnih metod. Metode v programu niso le orodje za doseganje ciljev, ampak ključni del učenja, ker je poleg splošnoizobraževalnih ciljev za posamezne zmožnosti pomembno povezovanje med cilji, med vidiki trajnosti (ekološkimi, ekonomskim in družbenim), med zmožnostmi in vsebinskimi sklopi programa. Kompleksnost je namreč mogoče razumeti celostno le, če smo hkrati pozorni na poosebljanje vrednot trajnostnosti, sprejemanje kompleksnosti v trajnostnosti, zamišljanje trajnostnih prihodnosti ter ukrepanje za trajnostnost. Tako na primer teme, ki so zastopane v osnovnošolskem in srednješolskem kurikulumu npr. gozd, program povezuje na izviren in odraslim primeren način, kar je za odrasle bistveno, zato lahko upošteva njihove izkušnje in omogoča prenos znanja v lokalne kontekste udeležencev.

Zaradi tega ravni znanja in spretnosti ni mogoče opredeliti glede na opisnike SOK, ampak drugače. Raven znanja odrasli udeleženec programa Odkrivajmo moč narave izkaže s skupinsko analizo konkretnega lokalnega okolja, identifikacijo enega od problemov v njem (ki povezuje vsaj tri vsebinske sklope) ter opredelitvijo rešitev za ta problem. Analizo, sintezo in rešitve javno predstavi ter glede na razpravo tudi korigira. Poudarek je torej na sintezi in rešitvah, v katerih odrasli uporabijo tudi bralne in računske spretnosti.

5 Katalog znanja oziroma vsebina programa

5.1 Struktura in vsebinska zasnova programa

Program je zasnovan v vsebinske sklope. Obsega šest vsebinskih sklopov, ki zajamejo večino sodobnih izzivov, njihove različne vidike in primere. Te vsebine skupaj z uvodom in zaključkom tvorijo celoto. Vsebine omogočajo doseganje ciljev, mogoče jih je povezovati in implementirati ne le v življenje posameznika, ampak tudi v prostorske in interesne skupnosti. Program ne obsega izbirnega dela. Metode so predvsem sodelovalne, poudarjeno je učenje na prostem, vsebinski sklopi imajo različne metodološke poudarke. Trajanje vsebinskih sklopov je opredeljeno v pedagoških urah (PU) (preglednica 1). Vsebinski sklopi in teme so v nadaljevanju prikazane po predpisani strukturi (Izhodišča, 2020) ločeno na znanja in spretnosti.

Preglednica 1: Struktura programa *Odkrivajmo moč narave* po vsebinskih sklopih in njihovem trajanju

| VSEBINSKI SKLOPI | TRAJANJE min – max | Od tega učenje na prostem ali vaje |
|--------------------------------------|-------------------------------|---|
| UVOD V OKOLJSKE TEME IN TRAJNOSTNOST | 3 | 0 |
| VODA | 6 – 15 | 3 |
| GOZD in BIOTSKA PESTROST | 6 – 15 | 3 |
| ENERGIJA IN NJENO KROŽENJE | 6 – 15 | 3 |
| ODPADKI | 6 – 15 | 3 |
| TRAJNOSTNA MOBILNOST | 6 – 15 | 3 |
| SODELOVALNOST | 6 – 15 | 3 |
| ZAKLJUČNA SINTEZA | 9 | 0 |
| SKUPAJ OBVEZNI DEL | 62 | 18 |
| IZBIRNI DEL | / | / |
| ODPRTI DEL | | 20 |
| SKUPAJ | 100 | |

5.2. Katalog znanja

Vsebina programa je predstavljena po vsebinskih sklopih, ki skupno obsegajo 80 ur obveznega programa, v katerem izvajalec uvede teme in jih lahko tudi poglobi ter 20 ur odprtega dela programa. Med seboj se vsebinski sklopi dopolnjujejo in stopnjujejo. Teme, ki jih lahko uporabi za poglobljanje osnovnega znanja in spretnosti, so navedene v poglavju Organizacija izobraževanja. Opis vsake teme v vsebinskem sklopu obsega zmožnosti, znanja in spretnosti ter vsebino programa.

Vsebinski sklop: UVOD V OKOLJSKE TEME IN TRAJNOSTNOST

Uvodno srečanje je namenjeno uvodu v program, torej spoznavanju pojmov, ki bodo uporabljeni v vsebinskih sklopih (narava, okolje, ekosistem, soodvisnost itd.) s poudarkom na pojmu trajnosti kot ravnotežju med ekološkimi, socialnimi in ekonomskim vidiki razvoja. Spodbuja samoiniciativnost in skupno reševanje problemov ter udeležence pritegne k upoštevanju etičnih vidikov odnosov (med seboj in do narave). Udeležencem je predstavljen namen in potek usposabljanja, dobijo Navodila za skupinsko, individualno in terensko delo; Spoznajo Podnebni bonton in Kodeks obnašanja v naravi. Ugotovijo in ubesedijo svoje možnosti in potrebe, povezane z programom ter možnosti za medsebojno sodelovanje. Samostojno ugotovijo ekološki odtis (Vir: IZO) – individualni in/ ali skupinski.

Udeleženci:

- Z okoljskih in trajnostnih vidikov spoznajo opredelitev, značilnosti svojega okolja
- Pričnejo opazovati svoje okolje s poudarkom na okoljskih problemih in rešitvah zanje
- Izvajalci programa udeležence motivirajo za celostno zaznavanje problemov
- Opolnomočenje udeležencev (npr. opazovanje je primarni vir, zanj ne potrebujemo predpogojev)
- Ločijo med primarnimi (narava, meritve), sekundarnimi (poročila, recenzirani viri) in terciarnimi viri učenja (nerecenzirani viri, mediji, družabna omrežja)
- Spoznajo, da vplivajo na zrak, vodo, zemljišča in okolje kot celoto

| Vsebinski sklop UVOD V OKOLJSKE TEME IN TRAJNOSTNOST | | |
|--|---|---|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Narava, okolje, ekološki odtis | Spoznajo različne vire učenja ter umestijo naravo kot vir učenja mednje; Spoznajo temeljne pojme, uporabljene koncepte Spoznajo Navodila za terensko delo | Izračunajo ekološki odtis. Navedejo primere za primarne, sekundarne in ostale učne vire. |
| Učenje, izobraževanje | Spoznajo potek programa (lokacije, ritem dela), svoje priložnosti in obveznosti v njem | Prično opazovati naravno okolje |
| Skupnost, družbene inovacije | Spoznajo drug drugega, možnosti komplementarnega povezovanja | Opazujejo so-udeležence in sodelujejo z njimi. Opazujejo prostor. |

Vsebinski sklop: VODA

Tema naslavlja preplet zmožnosti, predstavljenih kot znanja in spretnosti. Poudarjena so naravoslovna znanja v povezavi s socialnimi in državljskimi spretnostmi ter sporazumevanje med seboj in s prostorom in naravo. Vključene so matematične, digitalne in druge zmožnosti, poudarek pa je na skupnem reševanju problemov.

Udeleženci:

- Spoznajo pomen osebne in družbene odgovornosti pri varovanju vode kot temeljne skupne dobrine
- Se zavedajo pomena vode za človeka
- Blažijo podnebne spremembe in se nanje prilagajajo
- Kritično razmišljajo
- Udeležajo digitalne spretnosti in aktivno državljanstvo.

| Vsebinski sklop VODA | | |
|---|--|--|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>- Voda v ekosistemu; Vrste voda in njena nahajališča</p> <p>- Pomen vode za človeka; Zdravje</p> <p>- Kakovost pitne vode; Onesnaževanje; Vodovarstvena območja; Zakonodaja s področja varovanja/upravljanja z vodami</p> <p>- Nevidna / virtualna voda; Izračun vodnega odtisa</p> <p>- Voda – tržno blago ali človekova pravica; Vojna za vodo; Voda in gospodarstvo; Industrija, kmetijstvo, turizem ...</p> <p>- Voda kot skupna dobrina</p> <p>- Voda in podnebne spremembe; Podnebne spremembe globalno in lokalno; Vpliv človeka; Pogled v prihodnost</p> | <p>Razume pomen čiste pitne vode za človeka in njegovo zdravje</p> <p>Pozna dejavnike onesnaženja voda in ovrednoti kakovost pitne vode</p> <p>Seznani se s pojmom virtualna / nevidna voda in vodni odtis, ki ga tudi izračuna</p> <p>Ovrednoti svojo vlogo potrošnika, se uči o okoljski pravičnosti</p> <p>Zaveda se</p> <ul style="list-style-type: none"> -odgovornosti za svoje odločitve in ravnanje -pozitivnih in negativnih posledic gospodarstva, mednarodnega preseljevanja in trgovanja ter pomena družbene odgovornosti -da ima zagotovljeno pravico do čiste pitne vode in da so njegove pravice omejene s pravicami drugih. <p>Seznani se z različnimi gospodarskimi in družbenimi interesi / zahtevami glede (u-)porabe (pitne) vode.</p> <p>Razume pomen varovanja vode kot skupne dobrine.</p> <p>Seznani se s pojmom podnebne spremembe in njegovo povezanostjo s človekovim ravnanjem.</p> <p>Seznani se z različnimi scenariji prihodnosti ob upoštevanju sedanjih trendov.</p> | <p>Predstavi pomen čiste pitne vode in pomenu vode za človeka</p> <p>Preveri kakovost vode v svojem lokalnem okolju</p> <p>Izračuna porabo vode za posamezne izdelke</p> <p>Izdela načrt ukrepov za lastno zmanjšanje vodnega odtisa.</p> <p>Navede primere, ko je prevzel odgovornost za svoje odločitve in ravnanje ter se iz njih uči.</p> <p>Navede pravice, dolžnosti in zglede trajnosti v vsakdanjem življenju zase in za druge.</p> <p>Spodbuja, da vztrajajo pri zglednem trajnostnem vedenju.</p> <p>Uporabi pojem skupne dobrine uporabi na lastnem praktičnem primeru.</p> <p>Navede primere posledic podnebnih sprememb v svetu in v domačem okolju.</p> <p>Izdela svoj scenarij prihodnosti.</p> <p>Preveri, poveže in ilustrira</p> |

| | | |
|--|---|--|
| | | svetovne trende in dogajanja s trendi in dogajanji doma. |
| <p>- Organizacije s področja varovanja voda</p> <p>- Projektno delo: pomen vode zame</p> <p>- Voda v mitih, pravljicah, ljudskem izročilu (šege, navade)</p> | <p>Poišče organizacije, ki se ukvarjajo z varovanjem voda, in se seznanijo z njihovo vlogo pri varovanju voda, Poglobi znanje o povezanosti življenjskih in potrošniških navad ter njihovem vplivu na kakovost voda, Poišče različna besedila, šege in navade, ki se navezujejo na tematiko varovanja okolja, narave, vode, Kritično ovrednoti besedila, ki se navezujejo na tematiko (varovanja) voda, narave, okolja.</p> | <p>Poveže se z organizacijo s področja varovanja voda in pripravi njeno predstavitev</p> <p>Izdela načrt za varčevanje z vodo v domačem gospodinjstvu.</p> <p>Napiše lastno kratko zgodbo (opis) na temo vode,</p> |
| Teme za poglobljanje | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>- Organizacije s področja varovanja voda</p> <p>- Projektno delo: pomen vode zame</p> <p>- Voda v mitih, pravljicah, ljudskem izročilu (šege, navade)</p> | <p>Poišče organizacije, ki se ukvarjajo z varovanjem voda, in se seznanijo z njihovo vlogo pri varovanju voda, Poglobi znanje o povezanosti življenjskih in potrošniških navad ter njihovem vplivu na kakovost voda, Poišče različna besedila, šege in navade, ki se navezujejo na tematiko varovanja okolja, narave, vode, Kritično ovrednoti besedila, ki se navezujejo na tematiko (varovanja) voda, narave, okolja.</p> | <p>Poveže se z organizacijo s področja varovanja voda in pripravi njeno predstavitev</p> <p>Izdela načrt za varčevanje z vodo v domačem gospodinjstvu.</p> <p>Napiše lastno kratko zgodbo (opis) na temo vode,</p> |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>- Terensko raziskovanje: voda v naši okolici</p> <p>- Poklici, povezani z vodo</p> <p>- Voda in njen pomen za zdravje</p> <p>- Vodna pot</p> | <p>Seznani se z najpomembnejšimi domačimi vodnimi ekosistemi, dejavniki, ki jih ogrožajo, ter ukrepi, s katerimi bi preprečili (nadaljnjo) degradacijo.</p> <p>Razume pomen in vlogo posameznih poklicev pri varovanju voda.</p> <p>Razume in razloži pomen vode za človekovo zdravje.</p> <p>Načrtuje dejavnosti za zdravo življenje</p> <p>Pozna in razlikuje različne vodne vire v lokalnem okolju.</p> | <p>Evidentira vodni prostor v okolici.</p> <p>Načrtuje aktivnosti za varovanje narave in pri tem spodbuja ostale.</p> <p>Razišče poklice, ki so na različne načine povezani z vodo, in predstavi izbrani poklic.</p> <p>Izdela lastni akcijski načrt za zdravo življenje.</p> <p>Razišče vodne vire v domačem okolju in kreira vodno učno pot.</p> |

Udeleženci:

- Poglobijo ali pridobijo znanja in spretnosti za razumevanje pomena pojmov biotska pestrost, ohranjanje gozdov, podnebne spremembe in povezav med njimi
- Razvijajo kritično razmišljanje o odnosih med seboj in do narave
- Odgovorno ravnanje na osebni in institucionalni ravni
- Skupinsko delo

| Vsebinski sklop GOZD IN BIOTSKA PESTROST | | |
|--|---|--|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Uvod v tematiko | <p>Razume,</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaj je biotska pestrost, kaj je ekosistem, kaj je hierarhija ekoloških sistemov. - kakšen je pomen biotske pestrosti na kakovost življenja (poudarek na zdravju ljudi).da sta biotska pestrost in podnebne spremembe povezana in primere vpliva sprememb podnebja na biotsko pestrost v Sloveniji - kako biotska pestrost pomaga pri blaženju podnebnih sprememb in odpornosti ekosistemov nanje. - kaj je sonaravno gozdarjenje in pomen ohranjanja površin prepuščenih naravi (ekocelic) v gozdovih z vidika ohranjanja večje biotske raznovrstnosti. - pomen biotsko pestrih gozdov in oceanov (največja ekosistema in najpomembnejša zaradi kisika in ponora ogljikovega dioksida). <p>Razume socialne funkcije gozda.</p> | <p>Pojasni povezave med biotsko pestrostjo, gozdom in podnebnimi spremembami.</p> <p>Pojasni vpliv podnebnih sprememb na kakovost življenja.</p> <p>Opiše pomen ohranjanja biodiverzitete in biotsko pestrih gozdov za kakovost življenja in podnebno odpornost ekosistemov.</p> |
| Predavanje o karizmatičnih vrstah in izginjajočih vrstah, ki jim zmanjkuje bivanjskega prostora | <p>Razume pojem karizmatične vrste in katere so karizmatične vrste pri nas.</p> <p>Razume, zakaj karizmatičnim vrstam zmanjkuje življenjskega prostora.</p> | <p>Našteje primere pionirskih, klimaksnih in karizmatičnih⁶ vrst v Sloveniji.</p> <p>Pojasni, kako podnebne spremembe vplivajo na karizmatične vrste</p> |
| Predavanje o biotski pestrosti v mestih, o blaženju podnebnih sprememb z biotsko pestrostjo v urbanih okoljih ter biotsko enoličnih in degradiranih ekosistemih, pomenu ohranjanja mestnih gozdov. | <p>Razume,</p> <ul style="list-style-type: none"> - zakaj je biotska pestrost v mestih pomembna. - zakaj so zelene površine v mestih ključne za blaženje podnebnih sprememb v mestih. - prednosti kakovostnih in biotsko pestrih zelenih površin za kakovost življenja. | <p>Prepozna kakovostne in biotsko pestre zelene površine v mestih.</p> <p>Argumentirano razloži pomen zelenih površin v mestih za blaženje podnebnih sprememb.</p> <p>Našteje prednosti kakovostnih in biotsko pestrih zelenih površin v mestih na kakovost življenja.</p> |

⁶ Pionirske vrste se na golo površino naselijo prve, klimaksne vrste tvorijo zrel ekosistem in so med seboj močno povezane, karizmatične vrste vzbujajo bodisi simpatijo bodisi odpor, strah.

| | | |
|---|---|--|
| <p>Pregled javnih površin in pisni seznam biotsko enovrstnih sistemov s predlogi za njihovo izboljšavo.</p> <p>Skupinska ureditev teh površin v biotsko pestrejše, vključno z dogovorom z občino.</p> | <p>Razume,</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaj so biotsko enolične površine v urbanih okoljih oz. mestih, - zakaj so zelene površine pomembne. | <p>Prepozna kakovostne in biotsko pestre zelene površine v mestih.</p> <p>Prepozna in aktivira možnosti izboljšanja.</p> |
| Teme za poglobljanje | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Terenski ogled dobre prakse</p> | <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - pomen mestnih gozdov in zelenih površin v mestu in naselju. - pomen skupnostnih površin in uporabe javnega prostora (parki, skupnostni vrtovi, igrišča, travniki, zelene površine v mestu, prisotnost vode v mestu ...) - Nujnost ozelenjevanja površin in ne namenjanja slednjih parkiriščem ipd. - da vse zelene površine niso biotsko pestre. | <p>Argumentirano razloži pomen javnega prostora namenjenega za zelene površine, ki morajo biti nujno biotsko pestre.</p> <p>Loči med dobro in slabo prakso obnašanja posameznika in institucije v zvezi z biotsko pestrostjo urbanih zelenih površin.</p> |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Delavnica o nosilni zmogljivosti prostora, spreminjanju biotske pestrosti zaradi turizma.</p> | <p>Razume,</p> <ul style="list-style-type: none"> - da obstaja nosilna zmogljivost prostora. - da ima narava/planet svoje omejene kapacitete naravnih virov. - da prekomeren obisk škoduje naravi. - da promoviranje/ prodajanje narave s strani turističnih organizacij ni primerno. - na kakšne načine ljudje spreminjamo naravo zaradi svojih početij. | <p>Pojasni,</p> <ul style="list-style-type: none"> - kateri so največji vplivi človeka na naravo. - kaj je nosilna zmogljivost. <p>Našteje</p> <ul style="list-style-type: none"> - različne vrste nosilnih zmogljivosti. - območja v Sloveniji oz. Svojem lokalnem okolju, kjer je presežena katera od vrst nosilne zmogljivosti. |

Udeleženci:

- Razvijajo socialne in državljsanske zmožnosti in krepí osebno ter družbeno odgovornost za zmanjševanje porabe energije v domačem okolju, na delovnem mestu in širše.
- Utrdijo in okrepijo temeljne spretnosti za varčevanje energije v domu.
- Razširijo vedenje o možnostih zmanjševanja porabe energije s krožnim gospodarstvom.
- Krepijo temeljne spretnosti kritičnega razmišljanja, računske spretnosti, finančno pismenost in aktivno državljanstvo.

| Vsebinski sklop ENERGIJA IN NJENO KROŽENJE | | |
|--|--|---|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Energetska učinkovitost doma Energetsko varčni dom (npr. aplikacije za izračun prihrankov). Spodbude države za energetsko varčnost domov. Prednosti energetske varčne prenove domov. Učinkoviti ukrepi za zniževanje porabe energije v domu (energetsko učinkovite naprave, ogrevanje, hlajenje, kuhanje, pomivanje, naprave za zabavo in delo,...). Drugi ukrepi za zniževanje porabe energije Energetska varčna mobilnost. Odpadki, kot vir nove energije. Temelji krožnega gospodarstva in posameznikova vloga v njem. Ogled primera dostopnega varčnega doma ali pa ogled energetsko saniranega varčnega doma.</p> | <p>Razume in pozna</p> <ul style="list-style-type: none"> - Temeljna načela varčevanja z energijo pri ogrevanju, razsvetljavi, uporabi gospodinjstvih aparatov, zabavne tehnike idr. aplikacije s katerimi lahko izračuna prihranke energije pri izolaciji, razsvetljavi, uporabi gospodinjstvih aparatov, zabavne tehnike idr. - lasten vpliv na podnebne spremembe in zakaj je potrebno varčevanje z energijo v domu. - druga temeljna načela varčevanja z energijo (energetsko varčna mobilnost, odpadki kot vir nove energije) - krožno gospodarstvo in vloga v gospodinjstvu. <p>Pozna</p> <ul style="list-style-type: none"> - goriva, jedrsko energijo in obnovljive vire energije ter njihov vpliv na emisije TGP - izkoristek energije iz različnih vrst energij in iz tega izhajajoč vpliv na emisije TGP in razogličenje <p>Zaveda se obremenitve elektroenergetskega sistema in se zaveda, da je pridobivanje energije iz OVE najbolj optimalno v javnem prometu, večjih stavbah.</p> <ul style="list-style-type: none"> - da lahko z energetske učinkovitostjo prispeva k razogličanju in zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. | <p>Varčuje z energijo v lastnem domu in institucijah, kjer sodeluje.</p> <p>Omejuje proizvodnjo odpadkov. Je trajnostno mobilen, torej na kratke razdalje hodi peš, uporablja kolo ipd. ali se vozi z javnim prevozom.</p> <p>Vzdržuje svoje elektronske naprave in gospodinjstve aparate (popravila in obnova).</p> <p>Upošteva načela krožnega gospodarstva v vsakdanjem delovanju (večkratna uporaba vode – npr. za umivanje solate in zalivanje rož). Na konkretnih primerih iz vsakdanjega življenja razižče možnosti pridobivanja energije iz OVE.</p> <p>Izračuna izkoristek energije iz različnih virov energije in predstavi delež emisij TGP.</p> <p>Razižče možnosti za energetsko varčno ogrevanje hiše oz. stanovanja in proizvodnjo električne energije.</p> <p>Razižče, katere odpadke lahko in katere ne more ponovno uporabiti kot vir energije, recimoza kurjavo.</p> |
| <p>Energija in ravnanje z njo Splošno o energij in elektroenergetskem sistemu. Vrste energije, energetska revščina in energetska samooskrba. Izkoristek energije iz različnih vrst energij in vpliv na emisije TGP. Razogličanje.</p> | | |

| | | |
|--|--|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> - da mora odpadki izpolnjevati določene parametre, da ga lahko ponovno uporabimo - da je tudi odpadki lahko vir energije. | |
| Teme za poglobljanje | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Energetsko trajnostni v organizacijah</p> <p>Prispevek zaposlenega k energetski trajnosti v podjetju, kjer je zaposlen</p> <p>Učinkovita raba energije v organizaciji, razsvetljava, elektronske in delovne naprave, ogrevanje, trajnostna mobilnost, hlajenje in prezračevanje.</p> <p>Prehrana na delovnem mestu.</p> <p>Razporeditev naprav in drugi ukrepi ki prispevajo k znižanju porabe energije.</p> | <p>Razume in pozna</p> <ul style="list-style-type: none"> - temeljne principe varčevanja z energijo na delovnem mestu.- svojo vlogo kot zaposleni v organizaciji in vpliv na varčevanje z energijo v delovnem procesu (ogrevanje, hlajenje prostorov, izklapljanje elektronskih naprav,...). - krožno gospodarstvo in vlogo v njem (prepozna, da je lahko odpadki iz delovnega procesa, surovina za drug izdelek). | <p>Sledi varčevanju z energijo kot ga narekujejo zakonodaja in pravilniki.</p> <p>Vzpodbuja sodelavce k varčnejšemu ravnanju z energijo.</p> <p>Predlaga ukrepe za vključitev v krožno gospodarstvo pri odgovornih v organizaciji.</p> |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Simulacija nakupa varčnih gospodinjskih aparatov (Npr. v dogovoru z Zvezo potrošnikov Slovenije) (2 PU).</p> | <p>Pozna in razume možnosti, kako z nakupom varčnejših aparatov prispeva k varčnemu ravnanju z energijo.</p> | <p>V prihodnje nove naprave ozaveščeno kupuje z namenom večjega prihranka energije.</p> |

Vsebinski sklop: **ODPADKI**

Udeleženci:

- Ločujejo odpadke
- Razmišljajo kritično in inovativno
- Uporabljajo in razvijajo digitalne, računske in bralne spretnosti

| Vsebinski sklop ODPADKI | | |
|---|--|---|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Vrste odpadkov in njihovo ločevanje | <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - kako posamezni odpadki nastanejo - pomen ločevanja odpadkov za človeka <p>Pozna</p> <ul style="list-style-type: none"> - različne vrste odpadkov - različne faze odpadkov (skladičenje, prevoz, trgovanje z odpadki, zbiranje, prepuščanje, recikliranje, ...) - aplikacije povezane z odpadki ter razume njihovo delovanje (Moji odpadki, Smetar) | <p>Odpadke pravilno razvrsti v kategorije Posploši dane informacije in jih uporabi na konkretnih primerih.</p> <p>Išče informacije o odpadkih in uporablja različne vire: pisne (revije, članki, knjige), digitalni (internetni članki, spletne strani)</p> <p>Spodbuja sodelavce/znance k ločevanju odpadkov</p> <p>V eni od aplikaciji poišče urnik odvoza odpadkov</p> |
| Nevarne snovi in onesnaževanje | <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - pojem nevarne snovi in njihov vpliv na človeka/okolje - različne oblike onesnaževanja okolja | <p>Definira in izpostavi nevarne odpadke</p> <p>Našteje načine, kako ravnati z različnimi nevarnimi odpadki</p> <p>Definira kaj pomenijo opozorilni znaki na embalaži</p> <p>Razišče različne vrste onesnaževanj ter posledice na okolje</p> |
| Ponovna uporaba | <p>Zaveda uporabe se pomena ponovne uporabe</p> | <p>Našteje različne možnosti ponovne uporabe neke stvari</p> <p>Spodbuja sodelavce/znance k ponovni uporabi</p> |
| Odpadki v Evropi in krožno gospodarstvo | <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - različne deleže odpadkov v Evropi (in po državah) - model krožnega gospodarstva - prizadevanja EU v povezavi z odpadki. | <p>Izračuna odstotke različnih odpadkov iz danih podatkov</p> |
| Inovativno ravnanje z odpadki | <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - kako je z različnimi odpadki potrebno ravnati - pomen inovativnega ravnanja z odpadki | <p>Našteje inovativne možnosti ravnanja z odpadki</p> <p>Poišče primere inovativnega ravnanja z odpadki</p> |

| Teme za poglobljanje | | |
|---|--|--|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Poklici, povezani z odpadki | Razume, kako so različni poklici povezani z odpadki | Našteje poklice povezane z odpadki Razišče povezave med določenim poklicem in odpadki |
| Predstavitev izbranega centra ponovne uporabe | Razume center ponovne uporabe in kako deluje | Poišče primer centra ponovne uporabe in ga predstavi |
| E-odpadki | Razume kaj so e-odpadki | Našteje e-odpadke Našteje primere, kako zmanjšati količino e-odpadkov |
| Oblačila in tekstil | Razume <ul style="list-style-type: none"> - zakaj so tudi oblačila in tekstil lahko odpadki - problem prekomernega kupovanja oblačil | Našteje, kaj lahko posameznik naredi z odvečnimi oblačili in tekstilom |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Terensko raziskovanje ekoloških otokov | Razume, kaj so ekološki otoki | Poišče ekološki otok v lokalnem okolju ter ga preuči (Kaj se zbira, kako velika je sošeska, ki v ekološki otok odlaga smeti, kako pogosto se smeti odvažajo, bi bilo potrebno ekološki otok povečati/zmanjšati, kako vpliva na okolico, ...) |

Vsebinski sklop: **TRAJNOSTNA MOBILNOST**

Udeleženci:

- Razvijajo osebno in družbeno odgovornost
- Se zavedajo pomena posledic svoje mobilnosti
- Povezujejo vpliv svoja ravnanja z delovanjem naravnih sistemov
- Razumejo vire energije za mobilnost.
- Kritično razmišljajo
- Razvijajo digitalne, računske in bralne spretnosti in aktivno državljanstvo.

| Vsebinski sklop TRAJNOSTNA MOBILNOST | | |
|---|--|---|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Pomen in vidiki trajnostne mobilnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promet kot onesnaževalec • Pomen TM <p>Ekološki odtis pri TM</p> | <p>Dojame, da predstavlja promet velik dejavnik negativnih vplivov na okolje in človeka</p> <p>Pojasni pojem trajnostne mobilnosti.</p> <p>Razume</p> <ul style="list-style-type: none"> - pomembne vplive TM na okolje in zdravje. - pomen varčevanja z energijo in s tem nižje stroške mobilnosti. - možnosti ponovne uporabe nekaterih elementov sredstev TM (baterije...). <p>Pozna vplive na okolje pri <u>uporabi</u> sredstev za TM.</p> <p>Pozna vplive na okolje pri nastanku in reciklaži – <u>izdelavi</u> 1 primera sredstva za TM. (pridobivanje, predelava posebnih- redkih materialov...)</p> | <p>Prepozna nekaj pomembnih vplivov mobilnosti na okolje in človeka.</p> <p>Prepozna nekaj pomembnih pozitivnih in <u>negativnih</u> vplivov na okolje in človeka z uporabo nekaterih sredstev za TM.</p> <p>Vključi morebitne lastne izkušnje in razreši dileme.</p> |
| <p>Mobilnost manjših razdalj</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoja (več tipov) • Uporaba rolke, skiroja ipd. orodij • Kolesarjenje | <p>Pozna sopomenke (fizična mobilnost, aktivna, trajnostna)</p> <p>Razmišlja o rabi mobilnih sredstev z čim manjšim ekološkim odtisom</p> <p>Razume trajnostne vidike aktivne mobilnosti.</p> <p>Dojame, da je to način mobilnosti z ničnim ogljičnim odtisom.</p> | <p>Poišče lastne primere, kjer lahko izvaja TM.</p> <p>Izračuna porabo energije pri hoji in kolesarjenju.</p> <p>(Primer hoje ali kolesarjenja v hrib)</p> |
| <p>Tehnična TM</p> <p>Vozila z minimalnimi ogljičnimi odtisi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • javni prevoz in njegov pomen (avtobus, vlak, souporaba vozil – car sharing), • mobilnost z električnimi vozili. | <p>Razume vidike trajnosti za TM.</p> | <p>Kritično</p> <p>Vrednoti (npr.s swot analizo) lokalni javni prevoz v svojem kraju.</p> |

| | | |
|---|---|---|
| <p>Maksimalno izkoriščanje javnega prevoza, ki je cenovno ugoden in z majhnim ekološkim odtisom.</p> <p>Električna vozila – EV:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrste elektrificiranih avtomobilov in njihove ključne lastnosti, • Prednosti in slabosti EV ter pristopi za trajnostno mobilnost z električnim vozilom – EV. | <p>Pozna ključne lastnosti električnih koles in njihovo rabo.</p> <p>Razume okvirno zasnovo električnih vozil, smisel za TM in način življenja z EV.</p> <p>Zaveda se,</p> <ul style="list-style-type: none"> - da uporaba EV ni nujno trajnostna. - varčnosti EV – manjši stroški mobilnosti <p>Analizira in izpostavi ključne prednosti in slabosti EV.</p> | <p>Definira in pretvarja pomembne elektrotehnične enote za EV.</p> <p>Izračuna domet EV, porabo energije in strošek mobilnosti.</p> <p>Našteje nekatere prednosti in slabosti EV.</p> |
| Teme za poglobljanje | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Električno vozilo-EV kot hranilnik električne energije. | <p>Razume pomen hranilnika električne energije in osnovni princip dvosmernega polnjenja.</p> <p>Razume, da je EV del novih tehnologij in lahko postane uporaben hranilnik električne energije.</p> | <p>Pojasni pomen shranjevanja električne energije</p> <p>Opiše osnovni princip dvosmernega polnjenja baterije EV</p> |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Delavnica o prispevku TM k ohranjanju okolja | Razume, kako v svojem okolju (v službi, doma) preiti na TM. | Pojasni smisel, vlogo in koristi uporabe TM s poudarkom na varovanju okolja na svojem primeru. |

Udeleženci:

- Delujejo sodelovalno.
- Varujejo naravo.
- Uporabljajo izbrane trajnostne ukrepe doma in/ali v službi in/ali v lokalni skupnosti (spreminjanje življenjskega sloga).
- Analizirajo in kritično presojujejo informacije, situacije, dogodke pa tudi lastna prepričanja in ravnanja ipd. ter oblikujejo lastno mnenje.
- Zavzemajo stališča v diskurzu o trajnosti in jih argumentirajo
- Prepoznavajo kompleksnosti ekosistemskih storitev.
- Poznajo in po potrebi uporabljajo samozaščitne ukrepe ob kritičnih dogodkih.

| Vsebinski sklop SODELOVALNOST | | |
|---|---|---|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>- Primeri soodvisnosti v naravnih sistemih in vzajemnosti v družbi kot podlaga za razvoj sodelovalnosti</p> <p>- Izbrani primeri trajnostne in ne-trajnostne dediščine ter prakse iz lokalnega, regionalnega in SLO prostora.</p> <p>- Funkcije javne in zasebne zelene infrastrukture (družbena, okoljska in gospodarska); kako komunicirati in kje je meja vpliva?</p> <p>- Kultura trajnosti v različnih skupnostih oz. prostorih bivanja (npr. doma, v vasi, mestu, na delovnem mestu, kraji kamor potujemo ipd.); pristopi, strategije, prakse.</p> <p>- Sobivanje z vodo, s potresi, z erozijskimi ter plazovitimi območji, s sušo ipd. ter ključni samozaščitni ukrepi.</p> | <p>Pozna izbrane primere soodvisnosti, vzajemnosti ter trajnostne / ne-trajnostne dediščine ter prakse iz lokalnega, regionalnega in slovenskega prostora ter njihove vplive na kakovost okolja ter zdravje ljudi.</p> <p>Ve, kaj je zelena infrastruktura (npr.: parki, drevoredi, vrtovi, zavarovana območja, zelenice, zelene strehe ipd.) in pozna njene glavne koristi in funkcije na različnih ravneh (npr.: zaščita pred poplavami, toplotni otoki, povezljivost, zaščita tal, zmanjševanje onesnaženja, biotska pestrost, rekreacija ipd.).</p> <p>Pozna prakse za vzdrževanje in upravljanje zelenih površin ter kazalnike za ugotavljanje zadovoljstva uporabnikov, merjenja dostopnosti, oceno turističnega potenciala, ekološke vrednosti ipd.</p> <p>Razume načelo Ekonomije delitve (deljenje, izposoja, menjava).</p> <p>Pozna krajinske značilnosti območja kjer živi in jih zna povezati s preventivnimi samozaščitnimi ukrepi. V spletnem Atlasu okolja Agencije RS za okolje zna razbrati, npr. okoljske razmere za kraj, parcelo svojega bivališča, in jih povezati z možni vplivi poplav, plazov, potresov, vremenskih vplivov ipd.</p> <p>Pozna temeljne zaščitne ukrepe in ukrepe ob morebitnih naravnih kritičnih dogodkih.</p> | <p>Organizira pogovor o izbranih primerih soodvisnosti, vzajemnosti in trajnostne in ne-trajnostne dediščine ter o praksah, kar poveže s kakovostjo bivalnega okolja ter zdravjem ljudi.</p> <p>Evidentira primere zelene infrastrukture, njene koristi in konstruktivno izraža stališča pri oceni razmer in oblikovanju idej za njeno izboljšanje v domačem okolju.</p> <p>Poišče konkretne primere ekonomije delitve v domačem okolju ali okolici bivanja</p> <p>S pomočjo spletnega Atlasa okolja opredeli krajinske značilnosti območja, kjer živi</p> <p>Načrtuje sodelovalno organizirane zaščitne ukrepe in ukrepe ob kritičnih naravnih dogodkih ter našteje ključne vire informacij in učenja.</p> |

| Teme za poglobljanje | | |
|--|--|---|
| <p>Prostor in njegova identiteta (značilnosti prostorske poselitve, naselitvene enote, poimenovanja, npr. ledinska imena in njihova povezava s krajinskimi značilnostmi prostora, identiteto ipd.)</p> <p>Kulturna identiteta oz. posebnosti in/ali izbrani primeri trajnostnih dejavnosti, ki jih preb. Na določenem območju goji in neguje, kar spodbuja skupnostno identiteto (npr. trajnostna gradnja, sonaravno kmetovanje, ekonomija delitve ipd.)</p> | <p>Pozna značilnosti prostorske poselitve z izbranimi primeri prostorskih konfliktov ter zna ob kritični presoji informacij oblikuje lastno mnenje</p> <p>Ve in pozna,</p> <ul style="list-style-type: none"> - kako so nastala ledinska imena, - izbrane primere lokalnega sodelovanja - kako krajina oz. prostor zrcali odnose in zgodovinski razvoj - kaj je kulturna identiteta, - primere trajnosti. <p>Razume, na kakšen način dejavnosti, kot so npr. gradnja, kmetijstvo, nabiralništvo, vrtnarstvo, sadjarstvo, kulinarika ipd., pripomorejo k trajnostnemu razvoju in spodbujanju identitete kraja.</p> | <p>Razišče značilnosti prostorske poselitve in našteje vsaj 2 primera prostorskih konfliktov in vsaj 2 primera sodelovalnega učenja, ki prostorske konflikte tudi rešuje.</p> <p>Poišče primere ledinskih imen v lokalnem okolju in razišče, od kod izvirajo poimenovanja.</p> <p>Poišče primere sodelovalnih dejavnosti, ki prispevajo k trajnostnemu razvoju in spodbujajo identiteto krajine ter ob tem ovrednoti svojo vlogo.</p> |
| Možnosti za terensko delo | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| <p>Terensko raziskovanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - oblik sodelovanja v lokalnem okolju in ciljnih skupin, ki v sodelovanje niso vključene - Tradicionalnih načinov prenosa znanja med generacijami v okolju - izbrane zelene infrastrukture v lokalnem okolju in vrednotenje njenega vpliva na kakovost bivanja | <p>Pozna</p> <ul style="list-style-type: none"> - način delovanja lokalnega okolja in njegov odnos do narave - zeleno infrastrukturo v domačem okolju in njene ekosistemske storitve, na katerih temelji blaginja ljudi in kakovost njihovega bivanja. <p>Zna konstruktivno izražati stališča pri oceni razmer in oblikovanju idej za izboljšanje zelene infrastrukture v domačem okolju.</p> | <p>Navede lastne ukrepe/prispevek k sodelovalnosti v okolju in k varovanju narave ter kakovostnih zelenih površin v lokalni skupnosti.</p> |

Vsebinski sklop: **ZAKLJUČNA SINTEZA**

Zaključna sinteza je namenjena sintezi vsebinskih sklopov in aktiviranju sodelovalnega potenciala udeležencev za premik iz znanja in spretnosti v aktivnost. Obsega skupinsko zaključno javno predstavitev in vodeno razpravo o njej. Navodila za zaključno javno predstavitev pripravi vodja programa skladno s točko 7 (Izpitni katalog oz. druge oblike javne predstavitve). Zaključna sinteza je vrhunec programa, saj s povezavo različnih znanj in spretnosti poudarki dodano vrednost, nato pa preide v evalvacijo programa in njegove izvedbe ter omogoči razvoja (prazničnega) zadovoljstva nad opravljenim učnim procesom. Zaključna sinteza torej spodbuja k rabi pridobljenih znanj in spretnosti ter njihovemu prehodu v prakso.

Udeleženci:

- Povezujejo različne teme med seboj
- Izberejo, analizirajo in identificirajo problem in ob tem vključijo vsaj tri vsebinske sklope programa
- Poiščejo rešitev problema na sodelovalen način in jo javno predstavijo
- Ovrednotijo program po vsebini, izvedbi in njegovih ostalih elementih
- Ugotovijo možnosti za bodoče delo

| Vsebinski sklop ZAKLJUČNA SINTEZA | | |
|-----------------------------------|---|--|
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Obvezni del | | |
| Dolgoročnost in celovitost | Sposobnost povezave analize s sintezo Identifikacija in reševanje problema Argumentirano, razumljivo in časovno omejeno javno izražanje | Sodelovanje, izražanje Opredelitev problema in predloga za njegovo rešitev Sinergija med temami in vsebinami |
| Teme za poglobljanje | | |
| Teme | Znanje | Spretnosti |
| Aktivno državljanstvo, delovanje | Povezovanje s so-udeleženci in z deležniki v prostoru | Evalvacija programa in njegove izvedbe Praznovanje in pogled naprej |

6 Trajanje programa

JVP *Odkrivajmo moč narave* traja 100 pedagoških ur (PU), od tega njegov obvezni del 80 PU, od katerega je del ur (npr. 20 PU) namenjen poglobljanju. Odprti del programa obsega 20 PU.

7 Izpitni katalog oziroma drugi načini preverjanja znanja

Preverjanje znanja in spretnosti v programu JVP *Odkrivajmo moč narave* ni predvideno v klasični obliki, ampak v obliki zaključne javne predstavitve, ki jo udeleženci pripravijo skupinsko in praviloma izpeljejo v izobraževalni organizaciji lahko pa tudi v lokalnem okolju. Predstavitev obsega:

- kratek naslov, ki bodisi navaja obravnavani problem bodisi povzema sporočilo predstavitve
- opredelitev okoljskega problema, ki vključuje vsaj tri vsebinske sklope programa,
- okvirno analizo izbranega problema ter
- predlog rešitev.

Predstavitev je povzeta tudi v pisni izdelek na največ 2 straneh besedila (priporočamo formo Times New Roman, font 12), v zaključku katerega so navedeni sodelujoči in za vsakega tudi obseg in prispevek k celoti. Zaključna predstavitev lahko nastaja vzporedno s programom, saj tako udeleženci lahko izvajajo sprotne samoevalvacije. Navodila za izdelavo javne predstavitve pripravi vodja programa (do 1 stran), ki sodelujočim tudi svetuje glede na uvodoma identificirana močna področja udeležencev in lokalno problematiko. Priporočamo srečanje udeležencev v živo in ustni nastop (vsaj na daljavo), ker krepi izražanje, povezovanje in druge zmožnosti ter omogoča kolegialno povratno informacijo oz. razvoj razprave o rešitvah.

8 Pogoji za vključitev

Program nima posebnih pogojev za vključitev. Priporočljivo je, da se ob vključitvi identificirajo posameznikova močna področja in zanimanja na področju okolja, narave in trajnosti (npr. Razgovor pred vključitvijo v izobraževanje; ta razgovor lahko pomaga izvajalcu tudi pri izbiri velikosti in sestave skupine).

9 Pogoji za napredovanje in dokončanje

Pogoji za pridobitev potrdila o usposabljanju so:

- aktivno sodelovanje v programu,
- udeležba na 80 odstotkih organiziranega izobraževanja, kar terja dokumentiranje udeležbe v učenju na daljavo in v živo,
- zaključna javna predstavitev (več o njem v točki 7 Izpitni katalog oz. druge oblike preverjanja).

10 Organizacija izobraževanja

Priporočeno število udeležencev

Program se optimalno izpeljuje v skupini od 10-15 udeležencev v obliki kombiniranega izobraževanja.

Ugotavljanje posameznikovih potreb in pričakovanj

Pred posamezno izvedbo programa velja opredeliti značilnosti njegovih udeležencev, njihovo motivacijo in pričakovanja. Na tej podlagi se precizirajo skupini in okolju prilagojeni cilji, vsebine, metode in evalvacijska orodja, saj je za učinke potrebno upoštevati njihove posebne potrebe, ovire in možnosti, torej vzpostaviti učinkovito komunikacijo in informiranje o programu, nuditi podporo in svetovanje pri vključevanju in izvajanju programa, prilagoditi učne materiale in prostore njihovim sposobnostim in potrebam ter zagotoviti ustrezno spremljanje in povratno informacijo o njihovem napredku in dosežkih. Program terja povezovanje različnih vidikov (znanja, izkušenj, spretnosti), spodbuja sodelovanje in skupinsko učenje ter poudarja terensko in skupinsko delo, ki vključujeta reflektivne pogovore, kritično mišljenje in transformativno učenje.

Priporočene učne metode in didaktični pristopi

Program že v obveznem delu spodbuja aktivno udeležbo, samostojnost, refleksijo in evalvacijo učnega procesa. Pretežno participativne, konsenzualne in v prostor osredinjene metode bodo upoštevale potrebe in posebnosti udeležencev. Povezovanje spletnega izobraževanja ter izobraževanja v živo izvajalec kombinira glede na konkretno situacijo ter pri tem spodbuja bralno, računsko in digitalno pismenost.

Transformativno in problemsko učenje na področju pridobivanja in razvoja zelenih kompetenc terjata vodjo oz. skrbnika programa pri izobraževalni organizaciji. Vodja oz. skrbnik programa ugotovi potrebe in interese udeležencev, jim prilagaja program in po potrebi svetuje.

Vsebinski sklopi programa se izvajajo v različnih oblikah, da je poudarjeno obrnjeno in transformativno učenje. Uvod v okoljske teme in trajnostnost in Zaključna sinteza sta okvir za šest vsebinskih sklopov, ki se lokalno specifično kombinirajo glede na lokacijo in možnost izvedbe ter potrebe udeležencev. Poudarek je na opredelitvi problema in iskanju njegovih rešitev. Spodbujamo skupinsko in terensko delo ter praktične vaje, ki jih je potrebno prilagoditi specifičnosti skupine in lokalnih potreb, ki jih skupina izraža. Priporočamo, da v odprtem delu programa izvajalec da prednost skupinskim pristopom in učenju na prostem (vaje, terensko delo, obisk objektov ali institucij).

Ob izvedbi naj možnosti povezav izvajalci iščejo z upoštevanjem potreb in motivov udeležencev. Zato velja ponovno poudariti potrebo po prilagajanju programa posebnostim okolja, kjer poteka in skupini udeležencev programa. Izvajalcem so za posamezne vsebinske sklope pripravljene tudi priporočeni viri (priloga 2a), poleg tega pa smo v oporo povezovanju med vsebinami v programu omogočili:

- trajanje posamezne teme v obliki razpona med minimalnim in maksimalnim trajanjem,
- seznam metod, ki jih avtorji poleg predavanja in delavnice priporočajo za posamezne vsebinske sklope (preglednica 2).
- matriko možnih povezav (preglednica 3), ki jih izvajalec lahko uporabi v okviru predvidenih ur.

Preglednica 2: Priporočene dodatne metode za posamezne vsebinske sklope

| Vsebinski sklop | Priporočene metode poleg predavanja in delavnice |
|--|---|
| UVOD V OKOLJSKE TEME IN TRAJNOSTNOST | Individualno učenje s pomočjo digitalnih orodij Pogovor Enostaven osebni izobraževalni načrt |
| VODA | Projekcija oziroma prikazovanje Opazovanje (odkrivanje, interpretacija pojavov in prostora kot celote) Viharjenje možganov o temah, problemih Delo s slikami, zemljevidi in fotografijami ter pisnimi viri Študij primera z učenjem na prostem in terenskim delom Kombinirano izobraževanje |
| GOZD in BIOTSKA PESTROST | Izkustveno učenje (o dobrih praksah v lokalnem okolju) Delo v skupinah Metoda svetovne kavarne |
| ENERGIJA IN NJENO KROŽENJE | Izkustveno učenje (na primeru dobrih praks v lokalnem okolju) Delo v skupinah Projektno delo |
| ODPADKI | Razlaga, diskusija, razgovor, razprava Problemska vprašanja Projektno delo Terensko delo/učenje na prostem |
| TRAJNOSTNA MOBILNOST | Delo v skupinah Projektno delo |
| SODELOVANJE | Izkustveno učenje. Šest klobukov razmišljanja Učenje skozi igro. Place-based learning oz. učenje na kraju samem Razprava Projektno učenje Akcijsko raziskovanje Okrogla miza |
| ZAKLJUČNA SINTEZA | Kombinacija samostojnega in skupinskega dela za javno predstavitev. Vodena skupinska razprava Evalvacijski obrazec Pogovor Samo-ocena (napredka, sprememb vedenja) |

Upoštevanje lokalnih značilnosti in povezovanje vsebin

Vsebine torej ni le mogoče, ampak jih je nujno med seboj povezovati, kar pa je lokalno in regionalno specifično, glede na:

- posebnosti prostora, kjer izvedba programa poteka,
- potrebe in možnosti sodelujočih za izvedbo vsebin
- ciljno skupino ter njeno poznavanje prostora, kjer poteka izvedba programa.

Preglednica 3: Matrika primerov povezav med vsebinskimi sklopi

| | Uvod v ok. teme in trajnostnost | Voda | Gozd in biodiverziteta | Energija & njeno kroženje | Odpadki | TM | Sodelovalnost | Zaključna sinteza |
|--------------------------------------|---------------------------------|------|------------------------|---------------------------|---------|----|---------------|-------------------|
| Uvod v okoljske teme in trajnostnost | | x | x | x | x | x | x | |
| Voda | X | | | x | x | x | x | x |
| Gozd in biodiverziteta | X | | | | x | | | |
| Odpadki | X | | | | x | x | | |
| Energija in njeno kroženje | X | | x | | | | | |
| TM | X | | | | x | | x | |
| Sodelovalnost | X | x | x | x | x | x | | x |
| Zaključna sinteza | | x | x | x | x | x | x | |

Primer 1: križec v polju vrstice 3 in stolpca 4 lahko npr. pomeni vpliv onesnaženega zraka (npr. izpustov toplogrednih plinov) na biotsko pestrost, na gozdove npr. v alpskem prostoru.

Primer 2: križec v polju vrstice 5 in stolpca 4 lahko npr. pomeni obravnavo problematike sečnje za kurjenje (=pridobivanje energije),

Primer 3: križec v polju vrstice 3 in stolpca 4 predstavlja prehod iz miselnosti zamenjave plastike za naravne materiale v miselnost, da se ogibamo odpadkom nasploh (zero waste), in sicer z omejevanjem njihovega nastanka (npr. zaradi embalaže) ali prizadevanjem, da »krožijo« oz. jih ponovno uporabimo.

Primeri so navedeni le v ilustracijo, saj so povezave lokalno in regionalno lahko zelo raznolike. Priporočamo akcijsko usmeritev, torej uporabne zaključke tako na osebni ravni kot na ravni organizacije (delovne, krajevne, ...). Slednje pomeni spodbujanje povezovanja med deležniki. Izvajalci programa se bodo torej povezali z organizacijami in strokovnjaki za pridobivanje informacij in možnost sodelovanja⁷.

⁷ Primer organizacij za vsebinski sklop *Voda* so: Direkcija Republike Slovenije za vode, lokalno javno komunalno podjetje, Nacionalni inštitut za javno zdravje, turistično društvo itd.

Priporočene oblike izvedbe terenskega dela

Terensko delo je lahko organizirano individualno (npr. meritve kakovosti zraka, vode) ali skupinsko (npr. delavnica, pohod). Priporočamo navezavo na občansko znanost, če je možna in smiselna.

Evalvacija izvedbe programa

Pomembno je slediti ciljem programa in zagotavljati pestrost uporabljenih metod (npr. predavanja kot metodo uporabljati v omejeni meri). V prilogi 1 je predlog evalvacijskih vprašanj za oceno izvedbe programa.

11 Znanje in usposobljenost strokovnih delavcev - izvajalcev programa

Izvajalci so ključni za kakovostno izvedbo programa. Lahko jih je več za posamezni vsebinski sklop, zato zahtevanja znanja in usposobljenost strokovnih delavcev-izvajalcev programa navajamo v preglednici (preglednica 4).

Preglednica 4: Zahtevana znanja in priporočena usposobljenost za vsebinske sklope

| Vsebinski sklop | Strokovni delavec | Znanje s področja | Priporočena usposobljenost |
|--------------------------------------|-------------------|---|--|
| UVOD V OKOLJSKE TEME IN TRAJNOSTNOST | učitelj | visokošolskega izobraževanja geografije, andragogike, varstva narave, okolja, vodarstva, okoljskega inženirstva, biologije, gozdarstva, krajinske arhitekture ali biotehnologije | Izvajalec Uvoda v okoljske teme in trajnostnost je vodja programa, za katerega priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju ter zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. z neformalnimi programi ali evropskimi projekti VITR in DO pa tudi odzivnost lokalnega okolja na njegovo dosedanje izobraževalno delo. |
| VODA | učitelj | visokošolskega izobraževanja geografije, andragogike, varstva narave, okolja, vodarstva, okoljskega inženirstva, biologije, gozdarstva, krajinske arhitekture ali biotehnologije | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |
| GOZD in BIOTSKA PESTROST | učitelj | visokošolskega izobraževanja gozdarstva, geografije, varstva narave, okolja, vodarstva ali okoljskega inženirstva, biologije, krajinske arhitekture, biologije ali biotehnologije | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |

| | | | |
|----------------------------|------------------|---|--|
| ENERGIJA IN NJENO KROŽENJE | učitelj | Visokošolskega izobraževanja energetike, geografije, varstva narave, okolja, vodarstva, okoljskega inženirstva, gozdarstva, biologije, krajinske arhitekture, biologije ali biotehnologije | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |
| ODPADKI | učitelj | visokošolskega izobraževanja varstva okolja in komunale, geografije, varstva narave, okolja, vodarstva, okoljskega inženirstva, gozdarstva, biologije, krajinske arhitekture ali biotehnologije | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |
| TRAJNOSTNA MOBILNOST | učitelj | visokošolskega izobraževanja varstva okolja in komunale, geografije, varstva narave, okolja, vodarstva, okoljskega inženirstva, gozdarstva, biologije, krajinske arhitekture ali biotehnologije | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |
| SODELOVALNOST | učitelj | Visokošolskega izobraževanja geografije, varstva narave, okolja, pedagogike, andragogike, socialne pedagogike, komunikologije ali socialnega dela | Priporočamo hkratno usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost (DO) npr. v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost. |
| ZAKLJUČNA SINTEZA | učitelj | visokošolskega izobraževanja geografije, varstva narave, okolja, varstva okolja in komunale, vodarstva, okoljskega inženirstva, gozdarstva, biologije, krajinske arhitekture, biotehnologije, andragogike, pedagogike ali socialne pedagogike | Zaključno sintezo izvaja vodja programa. Priporočljiva je hkratna usposobljenost na naravoslovnem in družboslovnem področju, zmožnosti in izkušnje z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR), izobraževanjem za družbeno odgovornost, udeležba v neformalnih nacionalnih ali evropskih programih izobraževanja za trajnostnost ter prepoznavnost in odziv v svojem lokalnem okolju. |
| ODPRTI DEL PROGRAMA | Določi izvajalec | | |

12 Potrdilo o usposabljanju oz. listina

Udeleženci ob zaključku programa dobijo potrdilo o usposabljanju, ki je javna listina. Potrdilo ima obvezno prilogo z navedbo usvojenih znanj in spretnosti ter navedbo naslova javne predstavitve, opredeljene v točki 7 (Izpitni katalog oz. druge oblike preverjanja).

PRILOGA 1: Evalvacija programa in evalvacija izvedbe programa

EVALVACIJA PROGRAMA KOT CELOTE

I. SKLADNOST S POTREBAMI

1. Ali program ustreza potrebam, zaradi katerih je nastal?
2. Kaj bi v njem odvzeli/ dodali in zakaj?

II. CILJNA SKUPINA

1. Ali vsebina programa ustreza potrebam, poprejšnjemu znanju in izkušnjam ciljne skupine?
2. Ali je trajanje programa ustrezno glede na vsebino in organizacijo izpeljave programa?

III. VPISNI POGOJI, POGOJI ZA NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

1. Kaj bi trem tipom pogojev dodali?
2. Ali bi pogoje spremenili? Če da, v čem?

IV. ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA IN NJEGOVI STANDARDI?

1. Kaj bi spremenili v organizaciji izvedbe programa?
2. Ali so standardi znanja dovolj natančno opredeljeni?

V. VSEBINE IZOBRAŽEVANJA

1. Ali vsebine ustrezajo doseganju opredeljenih ciljev izobraževalnega programa?
2. Ali bi v izboru vsebin kaj spremenili? Če da, kaj?

POGOJI ZA IZVAJALCE PROGRAMA

1. Ali so pogoji, določeni za izvajalce programa, ustrezni?

Prirejeno po Program Usposabljanje za življenjsko uspešnost Moje delovno mesto (UŽU-MDM), predlog. (2011). MIZŠ, ACS, Ljubljana, dostopno na https://arhiv.acs.si/programi/UZU_MDM-predlog.pdf (15. 11. 2023)

EVALVACIJA ZADOVOLJSTVA UDELEŽENCEV PROGRAMA

| Zadovoljstvo za različne vidike programa | Ocena (obkrožite!) | Komentarji, predlogi, pojasnila |
|--|--------------------|---------------------------------|
| Zasnova | 1 2 3 4 5 | |
| Organizacija izvedbe | 1 2 3 4 5 | |
| Vsebina | 1 2 3 4 5 | |
| Izvajalci -skupaj | 1 2 3 4 5 | |
| Izvajalec 1 (ime priimek) | 1 2 3 4 5 | |
| Izvajalec 2 | 1 2 3 4 5 | |
| Izvajalec 3 | 1 2 3 4 5 | |
| Priprava prostora in lokacij | 1 2 3 4 5 | |
| Razpoložljivost in kakovost učnih virov | 1 2 3 4 5 | |

PRILOGA 2a: Viri

- Alpska konvencija, raznovrstnost in varstvo narave <https://www.alpconv.org/sl/domaca-stran/teme/biotska-raznovrstnost-varstvo-narave/>
- Analiza koristi zavarovanih območij:
http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/pa_bat_slo_version_final.pdf
- Analiza stanja okoljskega izobraževanja odraslih in vključenosti podnebnih vsebin vanj, 2023. interno gradivo, Andragoški center Slovenije
- Bianchi, G., Pisiotis, U. and Cabrera Giraldez, M. (2022). GreenComp Evropski okvir kompetenc za trajnostnost, <https://www.zrss.si/pdf/greencomp.pdf>
- Bianchi, G., (2020). Sustainability competences EUR 30555 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>
- Biodiverziteteta v naravnih parkih Slovenije <https://www.park-goricko.org/vsebina/1892>
- Bogataj, N. (2021). Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj širita razumevanje javnega interesa v izobraževanju odraslih. *Andragoška Spoznanja*, 27(1), 121–138.
- Bogataj, N., Rejec, P., (2022). Zeleni prehod na ljudskih univerzah : Zeleni prehod ljudskih univerz kot stik z nepredvidljivostjo narave. V: GRŽELJ, Alenka (ur.), et al. *Sto let je znanja: 100 let ljudskih univerz na Slovenskem*. Ljubljana: Zveza ljudskih univerz Slovenije, str. 80-92. <https://www.zlus.si/wp-content/uploads/2023/01/Sto-let-je-znanja-Monografija.pdf>.
- Emergency live (2023). *Eko tesnoba ali podnebna tesnoba: kaj je in kako jo prepoznati*. <https://emergency-live.com/sl/zdravje-in-varnost/ekolo%C5%A1ka-tesnoba-ali-podnebna-tesnoba%2C-kaj-je-to-in-kako-jo-prepoznati/>
- Evropska komisija. (2019). *Evropski zeleni dogovor*. COM(2019) 640. Dostopno na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar%3Ab828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF
- Evropska komisija. (2019). *Evropski zeleni dogovor*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sl
- EU Strategija o biotski raznolikosti 2030
- Odum, H. T. (1970). *Environment, Power and Society*, Wiley, NY, 331 str.
- Pregled stanje biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti v Sloveniji: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Narava/stanje_biotske_raznovrstnosti.pdf
- Izhodišča za pripravo javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle. (2020), ACS, Ljubljana.
- Konceptualizacija VITR v umestitvijo podnebnih sprememb. (2023). ZRSŠ, Ljubljana
- Krhka ravnotežja, Podnebne spremembe in odziv nanje v primorskih agrarnih skupnostih. (2023). Bogataj, N., Uršič Zupan, M., (ur.), ACS, Ljubljana
- Letni posvet o izobraževanju odraslih. (2023). Samouresničeni. Povezani. Močni., delavnica O spretnostih: podnebne in zdravstvene, 17.-18. 10. 2023, Portorož.
- Ljubljansko geografsko društvo (2021). *Spodnja Savinjska dolina - dolina zelenega zlata*. <https://www.lgd-geografi.si/ekskurzije/170-spodnja-savinjska-dolina-dolina-zelenega-zlata/2021-10-23-07-00>
- Lokalna akcijska skupina Spodnje Savinjske doline. (2021). *Strategija lokalnega razvoja za lokalno akcijsko skupino Spodnje Savinjske doline*. https://las-ssd.si/wp-content/uploads/2022/04/Sprememba-SLR-SSD_2021_cistopis.pdf
- Nacionalni program varstva okolja 2020–2030 (NPVO 2020–2030)
- Organizacija Združenih Narodov (2015) Spremenimo svet: Agenda za Trajnostni razvoj do leta 2030 A/RES/70/1 https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf
- Parker, S., 2004. *Odpadki in recikliranje*. Pomurska založba. 32 str.
- Podjed, D., Polajnar Horvat, K., 2022. Nevidno življenje odpadkov. ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje. 170 str. [PDF view of the file ompadmin, Nevidno življenje odpadkov OMP.pdf \(zrc-sazu.si\)](https://www.zrc-sazu.si/PDF/view_of_the_file_ompadmin_Nevidno_zivljenje_odpadkov_OMP.pdf). (dostop 15. 11. 2023).
- Priporočila sveta EU z dne 16. junija 2022 o učenju za zeleni prehod in trajnostni razvoj (2022/C 243/01). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627\(01\)&from=SL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627(01)&from=SL)
- PROGRAM RAVNANJA Z ODPADKI IN PROGRAM PREPREČEVANJA ODPADKOV REPUBLIKE SLOVENIJE (2022)
- RASR, d.o.o. - Razvojna agencija Savinjske regije, d.o.o. (2022). *Regionalni razvojni program Savinjske razvojne regije 2021-2027*. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/DRR/RRP-2021_2027/RRP-Savinjske-razvojne-regije.pdf
- Ravnanje z odpadki v našem vsakdanu – iz prakse v prakso. (2014). [zbornik - konferenca koc eko.pdf \(srips-rs.si\)](https://www.zrc-sazu.si/PDF/view_of_the_file_ompadmin_Zbornik_konferenca_koc_eko.pdf) (dostop 15. 11. 2023).

Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške) razvojne regije 2021–2027. (2022). Posoški razvojni center. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/DRR/RRP-2021_2027/RRP-Goriske-razvojne-regije.pdf

Repnik, R. (2017). *Prisotnost vsebin o vodi v učnih načrtih slovenske osnovne šole (predstavitev prispevka)*. VIII. mednarodna znanstvena konferenca "Prehrana, gibanje in zdravje", RIS Dvorec Rakičan. https://www.ris-dr.si/data/attachment/04b69e5006d308a60f286c6d87138324d3c745c6/1516357106Vabljeno_predavanje_dr._Robert_Repnik.pdf

Resolucija o Dolgoročni podnebni strategiji Slovenije do leta 2050 (ReDPS50). (2021). *Uradni list RS 119/2021*.

Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2022 – 2030. (2022). *Uradni list RS 49/2022*.

Slovensko društvo za zaščito voda. (2020). *Vodni odtis*. <https://sdzv-drustvo.si/novice/vodni-odtis/>

Slabe, A., Turk, L., Žun, M., Perne, P., Urbančič, T., Ličina, T., Šebenik, U., Surian, A., CISV, ter ekipe Cardet, C. Goulbekian Foundation in Kopin. (2017). *Jej lokalno, misli globalno!* Priročnik globalnega učenja za učitelje. Inštitut za trajnostni razvoj. https://eathink2015.org/download/EAThink_kit_SL.pdf

Smernice VITR. (2007). Ministrstvo za izobraževanje, šolstvo in šport, Ljubljana

Strategija razvoja Slovenije. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf

UNESCO, Biotska pestrost. <https://www.unesco.org/en/biodiversity/education>

UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals – Learning Objectives*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>

UNESCO. (2022). *Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj - Kažipot*. Dostopno na: https://www.zrss.si/pdf/VITR_za_2030.pdf

Uredba o odpadkih (Uradni list RS, št. [37/15](#), [69/15](#), [129/20](#), [44/22](#) – ZVO-2 in [77/22](#)). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED7011>

Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. [33/91-I](#), [42/97](#) – UZS68, [66/00](#) – UZ80, [24/03](#) – UZ3a, 47, 68, [69/04](#) – UZ14, [69/04](#) – UZ43, [69/04](#) – UZ50, [68/06](#) – UZ121,140,143, [47/13](#) – UZ148, [47/13](#) – UZ90,97,99, [75/16](#) – UZ70a in [92/21](#) – UZ62a)

Vlada RS. (2020). *Celovit nacionalni energetski in podnebni načrt RS*. https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf

Vlada RS (2023). *Program ukrepov upravljanja voda*. <https://www.gov.si teme/program-ukrepov-upravljanja-voda/>

Zakon o izobraževanju odraslih (ZIO-1). (2018). *Uradni list RS 6/2018*.

Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. [44/22](#), [18/23](#) – ZDU-10 in [78/23](#) – ZUNPEOVE). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO8286>

Znamenja trajnosti (2023). Bogataj, N. Košmerl T. (ur.), Andragoški center Slovenije, Ljubljana

Žagar, A. (2020). Vpliv podnebnih sprememb na različne nivoje biotske pestrosti, <https://www.youtube.com/watch?v=-iTOR6NysGs&t=3444s>

PRILOGA 2b: Priporočeni viri za posamezne vsebinske sklope

Vsebinski sklop UVOD

Berilo o trajnosti (2009)

ARSO spletna stran

Dokumentarni filmi v o naravi; Učne poti, muzeji na prostem);

Kodeks Obisk v naravi (<https://www.taborniki.si/projekti/kodeks-obisk-v-naravi/>)

Vsebinski sklop VODA

Voda kot skupna dobrina: preučevanje vode in vodnih virov z vidika potrošništva in proizvodnih verig.

2014. <http://www.knowyourlifestyle.eu/>

Biolek, J. (et al.) (2012). Svet med vrsticami: priročnik za učitelje, ki jih zanima globalno učenje. Humanitas, Ljubljana.

Rogina, A. (et al.) (2020). Z globalnim učenjem do globalnih ciljev. Sloga, platforma nevladnih organizacij za razvoj, globalno učenje in humanitarno pomoč, Ljubljana.

GreenTeam – Izobraževanje za podnebne in ekološke izredne razmere (2022). Pridobljeno 9. 9. 2023 iz <https://greenteamproject.eu/?lang=sl>.

Vsebinski sklop GOZD in BIOTSKA PESTROST

Arduino, S., Two pearls for biodiversity – Serena Arduino, 30. 11. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XdgjOT8QnSs>, 20. 11. 2023.

Ogrin, M., Mestni toplotni otok v Ljubljani – dr. Matej Ogrin, 26. 11. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oLHWvR3TtQ&t=2s>, 20. 11. 2023

Žagar, A. Vpliv podnebnih sprememb na različne nivoje biotska pestrosti – dr. Anamarija Žagar, 26. 11. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-iTOR6NysGs&t=3445s>, 20. 11. 2023

Mali, B., Kutnar, L. Biotska raznovrstnost gozdov v Sloveniji – dr. Boštjan Mali in doc. dr. Lado Kutnar, 26. 11. 2022 URL; https://www.youtube.com/watch?v=G_vTswxiD9s&t=1s, 20. 11. 2023

Zavod Republike Slovenije za varstvo narave. (2010). Ljudje z naravo, narava za ljudi. Biotska pestrost je naše življenje. Ljubljana, Zavod RS za varstvo narave. URL: https://zrsvn-varstvonarave.si/wp-content/uploads/2019/09/Biodiverzitetata_Koncna_verzija_2306.pdf, 20. 11. 2023

CIPRA Slovenija. (2020). GozdNega Infografike o podnebno odpornih gozdovi, negi gozda in aktivnem lastništvu. Ljubljana, CIPRA Slovenija. URL: <https://www.cipra.org/sl/publikacije/gorski-gozd-nega-in-bodoce-lastnistvo>, 20. 11. 2023

Fern. (2023). Close to Nature Forestry. Bruselj, Fern. URL: <https://www.fern.org/publications-insight/what-is-close-to-nature-forestry-2618/>, 20. 11. 2023

Vsebinski sklop ENERGIJA IN NJENO KROŽENJE

Elektro energija. B. I. Varčevanje z energijo. Preprosti nasveti za dom. Knjižica nasvetov, <https://www.elektro-energija.si>

GORIŠKA LOKALNA ENERGETSKA AGENCIJA. B.I.. Učinkovita raba energije V GOSPODINSTVU. Knjižica nasvetov. https://www.golea.si/wp-content/uploads/2017/02/brosura_gospodinjstvo.pdf

Borzen, operater trga z elektriko, d.o.o., 2022, UČINKOVITO RAVNAJMO Z ENERGIJO, Zbirka nasvetov, <https://www.trajnostnaenergija.si/>

Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo. Direktorat za energijo. B.I. Nacionalni energetski podnebni načrt, <https://www.energetika-portal.si/dokumenti/strateski-razvojni-dokumenti/nacionalni-energetski-in-podnebni-nacrt-2024/>

Portal Porabi manj. B.I.. <https://www.porabimanj.si/>

Svet EU in Evropski svet. B.I., Pariški podnebni sporazum, pridobljeno na

<https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/climate-change/paris-agreement/>

Svet EU in Evropski svet. B.I., Zeleni evropski dogovor, pridobljeno an

<https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/green-deal/>

Vsebinski sklop ODPADKI

Parker, S., 2004. Odpadki in recikliranje. Pomurska založba. 32 str.

Podjed, D., Polajnar Horvat, K., 2022. Nevidno življenje odpadkov. ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje. 170 str. Dostopno na: [PDF view of the file ompadmin, Nevidno življenje odpadkov OMP.pdf \(zrc-sazu.si\)](#). (dostop 15. 11. 2023).

Ravnanje z odpadki v našem vsakdanu – iz prakse v prakso. 2014. Dostopno na: [zbornik – konferenca koc eko.pdf \(srips-rs.si\)](#) (dostop 15. 11. 2023).

Vsebinski sklop TRAJNOSTNA MOBILNOST

Trajnostna mobilnost 2023. <https://www.gov.si/podrocja/promet-in-energetika/trajnostna-mobilnost/>

Evropska komisija. Strategija za trajnostno in pametno mobilnost – usmerjanje evropskega prometa na pravo pot za prihodnost . 2020. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOPE/TRAJNOSTNA-MOBILNOST-STMPP/Strategije-in-nacrti-v-zvezi-s-trajnostno-mobilnostjo/Strategija-za-trajnostno-in-pametno-mobilnost-usmerjanje-evropskega-prometa-na-pravo-pot-za-prihodnost.pdf>

Električna vozila. Agencija EEA. <https://www.eea.europa.eu/sl/articles/elektricna-vozila-pametna-izbira-za-okolje>

E-mobilni. 2023.

<https://www.e-mobilni.eu/10-razlogov-za-uporabo-elektricnega-avtomobila/>

EKOŠOLA. <https://ekosola.si>

Vsebinski sklop SODELOVALNOST

David Gee in Sofia Guedes Vaz. (2004). Pozne lekcije iz zgodnjih svaril. Previdnostno načelo 1896–2000. Ljubljana : MOPE, Agencija Republike Slovenije za okolje, URL: http://nfp-si.eionet.europa.eu/Podatki_in_informacije/F1084794869/F1236849587/Pozne_lekcije.pdf (20. 11. 2023).

Kolektiv avtorjev. (2021) PRIROČNIK ZA PREPOZNAVANJE IN NAČRTOVANJE ZELENE INFRASTRUKTURE. Ljubljana, Inštitut za vode Republike Slovenije : Ministrstvo za okolje in prostor. URL: <https://www.izvrs.si/wp-content/uploads/2021/06/Prirocnik-za-prepoznavanje-in-nacrtovanje-zelene-infrastrukture.pdf> (20. 11. 2023).

Vurunič Suzana. (2018). Razvojno, varovalno vrednotenje ekosistemskih storitev Slovenije, Geografski obzornik, letnik 65, št. 3-4, str. 4-12. Ljubljana, Zveza geografov Slovenije. URL: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JYBPDOO5> (20. 11. 2023).

Kolektiv avtorjev. (2018). Dovolj za vse, Skupnostno upravljanje z življenjskimi viri. Ljubljana, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, Focus, društvo za sonaraven razvoj, Pravno-

informatijski center nevladnih organizacij – PIC in Inštitut za politike prostora. ULR:
https://www.umanotera.org/wp-content/uploads/2018/06/Vodnik-po-skupnostnem-upravljanju-z-%C5%Beivljenjskimi-viri-2.izd_.pdf (20. 11. 2023).

Znamenja trajnosti, 2023. Andragoški center Slovenije, Ljubljana

Andragoški center Slovenije. Zbir gradiv brošure, članki, video posnetki, fotografije študijskih krožkov, ki so dostopna na <https://sk.acs.si/objave> (20. 11. 2023).